

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1122060/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב ציון לודאילוז

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד נטלי זק חורש)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד מעיין תהל כהן)

הנדון: חיוב כתובה נוכח סירוב האיש לויתור על סודיות שיאפשר את בירור האמת בנוגע לסיבת עזיבת האישה את הבית

החלטה

הערעור שלפנינו – עניינו זכאות האישה לתשלום כתובתה ולמתן פיצויים.

בתיק שלפנינו יש מחלוקת בין האיש לאישה לגבי סיבת הפירוד, אם אכן רצתה האישה להתגרש או נגררה לכך על ידי מעשיו של האיש:

לטענת האישה סיבת הפירוד היא איומו של האיש להתאבד מול האישה באמצעות אקדחו, כאשר ילדתם הקטינה ישנה בחדר הסמוך. לדבריה עזיבתה את הבית הייתה כדי להרגיע את המצב כאשר רצונה היה להמשיך ולבדוק היתכנות לשלום בית.

האיש מכחיש דברים אלו מכול וכול.

להלן חלקים רלוונטיים מתוך החלטת בית הדין האזורי:

גרסת האישה

[...] לטענתה, סוכם בין הצדדים כי לא ינקטו צעדים משפטיים כל שהם ולמרות האירוע ינסו להשכין שלום בית. לטענתה, האמינה באותה העת כי טיפול עשוי להציל את חיי הנישואין, אולם להפתעתה פתח הבעל תיק תביעת גירושין בניגוד למוסכם.

לטענתה, ערב לפני הדיון הראשון בבית הדין עוד בילו יחד וקיימו יחסי אישות. בעקבות משבר האימון החליטה לשכור דירה בתקווה שאולי ההפרדה תביא להצלחה בטיפול הזוגי [...]

גרסת הבעל

עלילת האקדח לא הייתה ולא נבראה. הבעל מכחיש וטוען שמעולם לא איים לירות בעצמו ובוודאי שלא ליד הילדה.

משפחתה של האישה לקחה ללא רשות את האקדח של הבעל כאשר לא היה בביתו, סירבה להחזירו והבעל לא הגיש תלונה במשטרה כדי לאפשר סיכוי להמשך הנישואין עם האישה [...]

האישה העידה במשטרה כי הבעל מעולם לא איים בנשקו [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתוח ופסיקת בית הדין האזורי

לדברי בית הדין:

האישה, במקרה שלפנינו, עזבה את דירת המגורים המשותפת ללא הסכמת האיש ללא כל עילה מוצדקת מוכחת, ודינה כמורדת. אין להוציא מכלל אפשרות שהאישה למעשה מאסה בבעל ונטשה אותו מסיבות אחרות ורק תואנה מצאה לה – אירוע האיום באקדח – כדי לזכות בהישגים כלכליים [...]

יש להוסיף שאין ספק שהאישה בנדון שלפנינו ברחה מבית בעלה שלא בהסכמתו, והתוצאה מכך שהיא 'מורדת', וכפי שכתב בשו"ת נודע ביהודה (תניינא חלק אבן העזר סימן ז) "כיון שהילוכה ממנו לא היה שלא ברשות לה ואם כן לא מרדה", עיין שם, ומוכח שאם היה שלא ברשות בעלה הרי היא מורדת. ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן קלז בד"ה מכתבו) שהביא בקצרה למה שכתב בשו"ת נודע ביהודה הנ"ל [...]

אמנם ממה שכתב בשו"ת אחיעזר (חלק א סימן י אות ד) נראה לכאורה מדבריו שלא הפסידה כתובה בלא התראה, עיין שם (וראה עוד בספר עיונים במשפט אבן העזר סימן כג). מכל מקום העיקר כדברי רוב הפוסקים הנ"ל. ועוד, שבנדון דידן האיש גם הוא תבע גירושין ואינו חפץ באישה ואין מקום להתראה, וכפי שכתב הגרי"ש אלישיב בפד"ר (כרך ח עמ' 324) שאם גם האיש אומר שאינו חפץ באישה, הרי שאין מקום להכרזות והתראות, ומפסדת תוספת כתובה בלא התראה והכרזה.

מסקנת הדברים בבית הדין קמא: "בית הדין דוחה את תביעת האישה לכתובה".

דיון

עיקר הערעור נסוב כאמור על קביעת בית הדין האזורי כי האישה 'מורדת': לדברי האישה עזיבתה את הבית היא תוצאה ישירה של איום האיש להתאבד מולה ומול הילדה, לדבריה עזיבת הבית על רקע זה אינה יכולה להחיל עליה שם מורדת, ולפי דבריה טעה בית הדין האזורי בכך שלא אימץ את גרסתה לעזיבת הבית.

יסוד הדרישה לויתור על סודיות וגילוי החומר שאצל המטפלים

בערעור שבפנינו בקשה האישה כי בית הדין יבחן את החומר המצוי אצל המטפלים של בני הזוג שבו, לטענתה, נאמר מפורשות שהאיש איים להתאבד כשהאקדח צמוד לרקתו.

בית דיננו לא קיבל את טענותיו המתחמקות של האיש שלא לאפשר לשאול את המומחים על התקרית הנ"ל בתואנה שנאמרו שם גם דברים הקשורים ליחסיו עם הוריו ומשפחתו, בעוד בית הדין הבהיר חזור ובהבהר כי ישאל את המטפלים רק על אירוע האקדח. זאת מאחר שכאשר לטענת בעל דין יש בידי הצד השני ראיה שיכולה להוכיח את טענתו, על הלה להמציא ראיה זו ואין הוא יכול לטעון שאין רצונו לחשוף אותה וכך להפסיד את חברו ממון.

וכך כתב הרמב"ם (טוען ונטען פרק ה הלכה ז): "האומר לחבירו 'שטר שיש לי בידך – זכות יש לי בו', וזה אומר 'איני מוצא שטרי' או 'איני יודע אם יש לך בו ראיה או לא' – כופין אותו להוציאו".

וכתב על זה המגיד משנה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האומר לחבירו שטר וכו' – זה דבר ברור, וכל חלקי דין זה פשוטים לפי מה שכבר נתבאר. ויש בפרק גט פשוט (בבא בתרא קסח, א) סמך בגמרא שכופין מי שיש בו זכות לאחר להוציאו.

והטור (חושן משפט סימן טז) הביא מתשובת הרא"ש (כלל סח סימן כה):

עוד שאלה לו:

ששאלת: האומר לחבירו "שטר שבידך – זכות יש לי בו", שהורו הגאונים שכופין אותו להוציא – אם צריך התובע שיאמר בפירוש מה זכות יש לו בשטר או לא?

תשובה: הוראה זו של הגאונים לא פשטה בארצינו. ואין כופין לשום אדם להראות שטר שבידו בשביל טענת אחד שאמר שיש לו בו זכות, אם לא שאמר בפני בית דין דברים שיש להם אמתלא – אז יראה השטר לדיינין, ויראו אם ימצאו בשטר הזכות שטען זה. ובענין אחר אין כופין לאדם להראות שטרו, שאין אדם רוצה להשביע את עצמו שידעו העולם עושרו וממונו.

יסוד הוראת הגאונים [העוסקת בצד ג'] הוא מכוח 'כופין על מידת סדום', וכפי שעולה מן הגמרא (בבא בתרא קסח ע"א) גבי שטרי טענתא (ועיין ב"ח שם בד"ה שטר שבידך). והרא"ש פליג משום שאין אדם רוצה שיראו העולם עושרו וממונו, דכמו שעדים חייבים ומצווים להעיד קל וחומר שבעלי הדין מצווים שלא להסתיר מידע זה. נמצא שלפי הוראת הגאונים תמיד יכול התובע לדרוש [מהנתבע או מאחר] שיוציא את השטר שלטענתו יש לו בו זכות. והרא"ש חולק, שרק אם אמר בפני בית דין 'דברים שיש להם אמתלא' – "אז יראה את השטר לדיינין ויראו אם ימצאו בשטר הזכות שטען זה, אך בענין אחר אין כופין לאדם להראות שטרו".

ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן טז סעיף ד) פסק על פי תשובת הרשב"א (הובאה בבית יוסף סוף סימן סימן טז והיא בשו"ת הרשב"א החדשות סימן רלו):

האומר לחבירו "שטר שבידך – זכות יש לי בו" – אם הלה מודה שיש לזה בו זכות, חייב להוציאו בבית דין, ובית דין יעתיקו מה שכתוב בו מזכותו. אבל אם הלה אומר שאין בידו שטר שיהא בו שום זכות לזה – אין מחייבים אותו להראות שטר לשום אדם.

נמצא שלפסק השולחן ערוך אין נענים לררישת התובע אלא אם כן מודה מחזיק השטר שיש לתובע זכות בו, וגם זה בניגוד להוראת הגאונים.

ובבית יוסף (סוף סימן ס) כתב שדעת הרשב"א כדעת הרא"ש, וכנראה סבירא ליה שגם הרשב"א מסכים דסגי ב'אמתלא' ואין צורך דווקא בהודאת מחזיק השטר, וצריך עיון. ולפי זה במקרה שלפנינו שבו יש 'אמתלא', שיש לאישה ראייה מעדות המטפלת הזוגית – הפסיכולוגית, לכולי עלמא יש לחייב את הנתבע להמציא את החומר הנדרש.

הדרישה להמציא ראיות כשאף אם יומצאו אין הן ראיות מספיקות על פי דין תורה

אומנם למעשה דבר זה אינו פשוט שהנה הקשה הסמ"ע (שם ס"ק יב) סתירה ממה שנפסק ברמ"א (שם סימן כח סעיף ב) ש"כשנותנין חרם" לבוא ולהעיד אין הקרובים בכלל, והטעם משום שאין עדותם עדות. ויישב הסמ"ע שבמקרה שמבקש לגלות את השטר הרי אינו מעיד אלא יודע היכן יש ראייה קבילה, ואת זה יכול לדרוש השני שיגיד לו. אומנם במקרה שבו מבקש הוא שיעיד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קרוב – וזה אינו קביל מבחינה הלכתית – אינו יכול לחייבו לבוא להעיד ודלא כשיטת המרדכי שהביא שם ברמ"א שגם הקרובים בכלל שאף אם אינם כשרים יעזרו לברר את האמת.

לפי זה משמע שבמקום שמבקש התובע שהשני יציג לפניו ראיה שאינה קבילה מבחינה הלכתית – אין מקום לחייבו להוציא את הראיה, וכמו שנפסק לגבי הקרובים (בסימן כח).

אומנם יש מקום להקשות מדברי הרא"ש בתשובה שהביא הסמ"ע (בסימן טו והם בתשובת הרא"ש כלל קז סימן ו):

הנה אני רואה שהדיינים חקרו ודרשו היטב כדי שיברר רבי ישראל תשובותיו כי היה תימא בעיניהם איך פרעון גדול כזה יעשה במסתרים בקוצר זמן, וכווננו שיברר ר' ישראל דבריו, ודרשו ושאלו בכמה דברים שהיה ראוי שישב רבי ישראל על כל שאלה ושאלה כדי שיתברר הדבר ויצא הדין לאמתו, והוא הסתיר במחשך מעשיו ודבריו ולא רצה להשיב על שאלותם פן יתפס בדבריו ויתברר השקר. ומן הדין היה לו להשיב על כל חקירות ודרישות שעשו, כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין (ז): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל דיין שדן דין אמת לאמתו משרה שכונה בישראל, שנאמר 'א-להים נצב בעדת אל'. ואמרינן "לאמתו" – זהו דין מרומה, כשבא לפניו דין מרומה יש לו לדיין לחקור ולדרוש בכל מיני חקירות ודרישות עד שיצא הדין לאמתו [...] וכיון שנראה לדיין שאם היה זה משיב על שאלותיו היה הדבר מתברר, ומחמת שלא יתברר הוא כובש דבריו, ויעשה הדיין כאלו השיב ונתברר שקרו ויחייבנו מאומד הדעת אף על פי שאינו יכול לברר שקרו בביאור ובפירוש. מאחר שהעדר הביאור בא מחמת רמאותו, שאינו רוצה להשיב על חקירות ודרישות כדי שיתברר שקרו, אומדנא דמוכח הוא.

הרי לכאורה מבואר כי גם אם אין ראיה שניתן על פיה לחייב עדיין משלא השיב לבית הדין חשיב כרמאי ואפשר לחייבו. אומנם המעיין בדברי הרא"ש יראה כי דקדק לומר שמדובר ב'דין מרומה' ושעל כן חובת הנתבע לענות על דרישות וחקירות וזהו חלק מביור הדין. אומנם במקרה שבו אין מדובר ב'דין מרומה' נמצא שאפשר לחייבו להביא רק ראיה שיש בה ממש, אומנם אם מבקשו להביא עדים פסולים או ראיה פסולה – זה אינו יכול לעשות אלא אם הדין 'דין מרומה'. ולפי זה לכאורה אין בית הדין יכול לחייב.

תועלתן של הראיות שבנידון – וחובת המצאתן לפיכך – בנוגע לעניינים שאי אפשר לברר בעדות כשרה

אומנם במקרה שלפנינו, מאחר שמדובר במקרה שבו לא ניתן לברר על פי עדים כשרים, שהוא דבר שבין איש לאשתו ולא מצוי שיש בהכי עדים, הרי שיש מקום להתחשב גם בעדות פסולה וכדמצינו כמה פעמים על פי תקנת הקדמונים – עיין שולחן ערוך חושן משפט, הלכות עדות (סימן לה סעיף יד):

דתקנת קדמונים הוא דבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית הכנסת של נשים [– עזרת נשים] או בשאר דבר אקראי שאשה רגילה ולא אנשים, כגון לומר שבגדים אלו לבשה אשה פלונית והן שלה, ואין רגילים אנשים לדקדק בזה – נשים נאמנות (תרומת הדשן סימן שנג ואגודה פרק עשרה יוחסין). ולכן יש מי שכתב דאפילו אשה יחידה, קרוב או קטן נאמנים בענין הכאה ובזיון תלמיד חכם או שאר קטטות ומסירות, לפי שאין דרך להזמין עדים כשרים לזה, ואין פנאי להזמין (מהרי"ק שורש קעט ומהר"ם מריזבורג וכלבו סימן קטז), והוא שהתובע טוען ברי (מהרי"ק שורש צג).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועיין שולחן ערוך אבן העזר, הלכות אישות (סימן עד סעיף י):

וכן היא שאמרה: אין רצוני שיבואו לבית אביך ואמך, אחיך ואחיותך, ואיני שוכנת עמהם בחצר אחד, מפני שמריעין לי ומצירין לי, שומעין לה. הגה: ודוקא שנראה בבית דין שיש ממש בדבריה, שהם מרעין לה וגורמין קטטה בינה לבעלה; אבל בלאו הכי, אין שומעין לה, דהא המדור אינה שלה רק של בעלה (המגיד משנה פרק יג דאישות). ונוהגין להושיב עמהם איש או אשה נאמנים, ותדור עמהן עד שיתברר על ידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

ועוד עיין שולחן ערוך אבן העזר, הלכות כתובות (סימן עז סעיף ד):

איש ואשתו שבאו לבית דין, הוא אומר "זו מורדת מתשמיש", והיא אומרת "לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני עמו"; וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר "לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני עמה" – מחרימין תחלה על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין, ואחר כך, אם לא הודו, אומרים להם: "התייחדו בפני עדים." נתייחדו ועדיין הם טוענים – מבקשים מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין.

ובשו"ת מבי"ט (חלק א סימן רסז) מבואר שבאופן כזה אפשר להסתמך על אומדנה:

מה שכתב הרמב"ם פרק יד מהלכות אישות "איש ואשתו שבאו לבית דין, הוא אומר 'זו מורדת' כו' 'מחרימין' כו' – נראה לי שהוא הדין בנדון זה [...] שניהם נטענים, ועל כרחם עושין פשרה כפי כח הדין ומגלגלים ביניהם על כך כי אין הדין נותן להאמין את האחד יותר מן האחר, אלא אם כן יראה לדיינים איזו אמתלאה לאחד יותר מן האחר ויסמכו דעתם על כך.

וצריך עיון אם בדברי המבי"ט מבואר שיש כאן גדר חדש בדבר שלא ניתן לברר או שמא כוונתו לרמז למה שמצינו בדברי הרמב"ם ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן טו) שבמקום שסמכה דעתו על אומדנה יכול לעשות כן (עיין שם סעיפים ג–ד ועיין בפתחי תשובה שם ס"ק ט), וזהו שנקט ויסמכו דעתם.

ועיין שו"ת דברי ריבות (סימן קב):

ועוד ידידים מוכיחות ואנן סהדי שלא הסכים ראובן לטענת שמעון, וזה שאיך יעלה על לב אדם שאמר שמעון לראובן "שלחתי סחורתך ביד איש אחד ספן על פני המים", שאינו יודע ראובן מי הוא זה ואיזה הוא, שנאמר שהסכים לדבריו ונתרצה על זה וסילק שעבודו והחויב שיש לו מוטל על שמעון זהו מן הדברים אשר אין השכל סובלתן.

ומכאן למד בכנסת הגדולה (אבן העזר סימן קנד הגהות בית יוסף אות יח) לגבי טוענת שאין לו גבורת אנשים, שצריך שתטעון כן בפני בעלה, והביא משם תשובת דברי ריבות דאם יש רגליים לדבר וידיים מוכיחות שאומרת אמת – כופין אותו להוציא ואפילו לא טענה בפני האיש.

ועיין גם בשולחן ערוך (חושן משפט סימן יב סעיף ה) ובסמ"ע (שם ס"ק יב) שאפשר לסמוך על אומדנה במקום שלא ניתן לברר.

מדברים אלו עולה שלבירור האמת בין בני זוג או בכל מקום שאי אפשר לברר בגלל עצם המציאות הסתמכו על עדים לא כשרים, ועולה גם כי לעיתים אפשר להסתמך על אומדנה ורגליים לדבר ובפרט במקום שלא ניתן לברר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולפי זה במקרה שלפנינו הרי שאפשר להכריע את הדין ואת עניין המעשה עם האקדה על פי ראיות שאינן קבילות מעיקר הדין, וחזר הדין למקומו שמוטל על הנתבע לגלות את הדברים לבית הדין ואם מסרב יש לדונו כאילו טענות התובע אמת הן.

לאור האמור הורה בית הדין בצו למשיב להמציא לבית הדין בתוך שבועה ימים ממועד הצו מסמך ויתור רפואי כדי שיוכלו המטפלים להביא לפני בית הדין את גרסתם לגבי אותו אירוע עם האקדה. האיש הגיב בתגובה להחלטה זו בחזרה על טענותיו בנושא החיסיון, ובית הדין לא קיבל את טענותיו של האיש כאמור לעיל. אבל עדיין הייתה אפשרות לשלוח את הצדדים לבדיקת פוליגרף, במקום לשמוע את המטפלים.

בדיקת פוליגרף כסיוע לאומד המתקבל מסירובו של האיש לוותר על הסודיות

תוצאות הפוליגרף היו ברורות וחד-משמעיות: האישה דיברה אמת בטענה שהאיש אחז אקדה בידו ואיים להתאבד בו מול אשתו, כאשר הפעוטה ישנה בבית. האיש נמצא דובר שקר בטענה שאירוע זה לא התקיים.

דיינו בתוצאות בדיקת הפוליגרף כדי לקבוע כי גרסת האישה בנוגע לסיפור האקדה אמיתית וכי האיש נמצא משקר. כבר הארכנו במקום אחר במה שהאריכו גם אחרים שהפוליגרף הוא לפחות 'רגליים לדבר' וכתבנו:

וכאן נבוא אל הנידון ההלכתי ונעיר כי מן המחקרים עולה כי בין שהנתונים ה'טובים' שמציגים המכונים הם נתוני האמת [90%–95%] ובין שהנתון ה'גרוע' של כ-60% בלבד הוא הנתון שעליו יש לסמוך את ידינו [...] נראה שיש מקום לתת לה משקל שמכל מקום אינו בתורת בירור ודאי אלא כגדרי רוב, 'אומדנא דמוכח' ו'רגליים לדבר'.

בתי הדין הרבניים – ברוב המקרים שבהם דנו במשקלה של בדיקת הפוליגרף דנו בה אף הם בהקשר של דיני ממונות ועל בסיס הסכמת הצדדים וקבלתם את תוצאות הבדיקה בקניין. ראה למשל בפסקי דיניו של בית הדין הרבני בחיפה (בהרכבים שונים) בתיק 763672/2 ובתיק 1035933/7, בפסק דינו של בית הדין הרבני האזורי תל אביב בתיק 852097/3 ובפסק דינו של בית הדין הרבני הגדול באותה פרשה בתיק 1029614/1 ובפסק דינו של בית הדין הרבני האזורי באר שבע בתיק 141110/8. גם מותב בית דין קמא שפסק דינו הוא מושא ערעור זה עסק בשאלה זו בדונו בתיק אחר – תיק 964071/13 – ובכלל דבריו הנכוחים דהתם אזכר חלק מהנ"ל ובפרט נציין את שהביא שם מפסק הדין האמור שבתיק 763672/2 שבו כתב הרה"ג מימון נהרי שליט"א (אז אב"ד חיפה וכיום חברנו לבית הדין הגדול):

וכבר האריכו רבים בנושא אמינותה של בדיקת הפוליגרף – ראה על כך בספרו של מרן הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל יביע אומר (חלק ז סימן ח) – שם הביא בשם ספר עמק הלכה שיש לבדיקה זו ערך של 'אומדנא דמוכח', וחלק עליו בזה וסבירא ליה שיש לה ערך של 'אומדנא גרועה', אולם הוסיף בזה הלשון: "ואולי אם במשך הזמן ישכללו אנשי מדע את המכונה שתהיה אמיתית ומדויקת יותר, אז יש לדון בהתאם לתוצאות הבדיקה של המכונה, אבל לעת עתה אין נראה לי לסמוך על תוצאות בדיקת הפוליגרף."

אתה הראית לדעת שמרן נקט משנה זהירות בכואו להכריע בסוגיה זו של אמינות מכונת הבדיקה, ובתשובה זו שנכתבה בשנת תשד"מ – לפני כשלושים שנה – התייחס לאמינותה בתקופה זו, אולם לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התעלם שאם אנשי מדע ישכללו את המכונה ניתן יהיה להסתמך עליה יותר.

והנה כיום, שלושים שנה לאחר כתיבת תשובה זו, נכתב מאמר רחב היקף על מידת אמינותה של המכונה, ולדברי סגן ניצב א' גרשפלד – ראש מדור פסיכולוגיה חקירתית, מעבדת זיהוי פלילי במשטרת ישראל, המכונה השתכללה רבות עם השנים [...]

חברי הגר"י אלמליח שליט"א עסק אף בשאלת מהימנותה של בדיקת הפוליגרף בענייני איסור והיתר – וגם לרבות בעניינים השייכים לדבר שבערווה' וכך כתב בספרו אמרי משפט (חלק א סימן ב) לאחר שהביא את דברי הפוסקים בעניין הפוליגרף (מפד"ר יג עמוד 225 ומיביע אומר חלק ז – חושן משפט סימן ח) :

נמצא דאין לאסור אשה על בעלה על סמך בדיקת פוליגרף, אבל מכל מקום הוי אומדנא דמוכח ורגלים לדבר, ובצרוף מה שנכתוב לקמן – האשה אסורה על בעלה.

הרי שלדעתו יש לבדיקת הפוליגרף מעמד של 'אומדנא דמוכח' ו'רגליים לדבר', הגדרה שאומנם אינה זהה להגדרה 'רוב' אבל תוצאתה דומה לתוצאתה של ההגדרה האמורה, ולכשתמצי לומר הרי 'אומדנא דמוכח' ו'רגליים לדבר' יש לומר שגם הן מועילות משום שעל פי רוב האמת היא כפי שנראה מהן, ויהיה הביאור אשר יהיה כללו של דבר מכל מקום הוא שראיה זו יש בה כדי להצטרף לאחרות כדי להכריע בענייני איסור והיתר – ואפילו כשהללו מוגדרים לכאורה 'דבר ערווה'. (וראו לציין כי אף דבריו אלו של הגר"י אלמליח הובאו הן בפסק הדין האמור של בית הדין הרבני האזורי תל אביב בתיק 964071/13.)

ולעניות דעתי נראה שיש בתוצאות הפוליגרף לא פחות מעדות הפסולים, ועל כל פנים נראה שבמקום שהאיש בחזקת חיוב לכתובה יהיה על האיש להביא ראיה כדי להיפטר מן הכתובה. ובפרט שבמקרה שלפנינו יש שתי בדיקות פוליגרף, שהן כתרי רובי לחייב בכתובה: בדיקת הפוליגרף של האישה שנמצאה דוברת אמת ובדיקת הפוליגרף של האיש שנמצא דובר שקר.

חיוב הכתובה למרות עזיבת האישה את הבית משנקבע כי עזבה בשל איום האיש בהתאבדות
ובכן לפי האמור קבענו כי אכן האיש איים להתאבד עם האקדח, אומנם נותר לנו לדון אם אומנם עובדה זו משנה מבחינה הלכתית ואם יש בה כדי לקבוע כי על האיש לשלם כתובה.

מתוך דברים אלו עולה כי אין ספק שלאישה הייתה עילה לעזוב את הבית ולדרוש טיפול. והדבר דומה לדברי השולחן ערוך (אבן העזר סימן ע סעיף יב) :

האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר, אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה, חייב לזונה שם אם תבעה מזונות; אבל אם לא תבעה, מחלה על מזונות דלשעבר.

הגה: והוא הדין אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו, והמניעה ממנו, ולתתה למזונות, צריך לשלם; אבל אם המניעה ממנה, אין צריך לשלם, דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו (מרדכי פרק שני דיני גזירות וכן כתב הבית יוסף בשם הריטב"א).

אין ספק שהמקרה המבהיל שקרה לאישה במקרה שלפנינו שבו האיש איים להתאבד כשהאקדח ברקתו, כשילדתם הקטנה ישנה שם, הוא חמור יותר מלעז שיוצא בשכונה וקטטות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בתוך הבית, והאישה העוזבת את הבית ודורשת טיפול – לא רק שאינה נקראת 'מורדת' אלא אפילו זכאית למזונות. וייתכן שהייתה אף חייבת לעזוב את הבית כדי לטפל במצב.

ונרחיב מעט: בכתובות (דף עב ע"א) אמרו: "תניא נמי הכי: המדיר את אשתו שלא תשאל ושלא תשאל נפה וכברה ריחים ותנור – יוציא ויתן כתובה, מפני שמיאיה שם רע בשכנותיה."

אין ספק שהיום היה קשה מאוד לחייב בעל לגרש ולתת כתובה בגלל שאינו מרשה לאשתו להשאיל נפה וכברה, ריחים ותנור לשכנות, "מפני שמיאיה שם רע בשכנותיה". מאידך גיסא איום להרוג או להתאבד מהווה זעזוע נפשי חמור ביותר שללא צל של ספק דורש טיפול, עד כדי שאם האישה לא הייתה דורשת טיפול ומתעלמת מן המקרה, אם חלילה אחר כך היה קורה איזה שהוא מקרה אין ספק שהיו באים אל האישה בטענה "כיצד לא ראית את הסדין האדום מול עיניך?"

ומכאן הערה למשטרת ישראל: כיצד סגרה את התלונה כנגד האיש על סמך הודאת האישה שלא היה דבר, בה בשעה שקיימת הנחיה שלא מאפשרת כל כך בקלות לאישה לחזור בה מתלונה כנגד בעלה. מן הסיבות הברורות של החשש מחזרה מתוך לחץ או רצון לשלום בית כפי שהיה במקרה שבפנינו, כאשר החשש הוא מפני אלימות המסכנת את המשך החיים ללא טיפול?

אומנם אם הדיון היה הפוך כאשר האישה הייתה תובעת לחייב ואפילו לכפות גט על בעלה במקרה שבפנינו והאיש היה מבקש לעשות שלום בית אחרי שיעבור טיפול, והאישה הייתה דורשת גירושין מידיים ללא טיפול או ברור נפשי היה מקום לדון בחיוב או אולי להפסידה כתובה אף על פי שגם זה צריך עיון וברור שלא עומד לפנינו. אולם במקרה שלפנינו, כאשר האיש הוא שתבע את הגירושין והאישה היא שביקשה רק טיפול לפני השיבה הביתה, ודאי שאינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

אשר על כן ודאי יסכימו גם דייני בית דין קמא, שכל שכתבו שאין ספק שהאישה בנדון שלפנינו ברחת מבית בעלה שלא בהסכמתו ולכן היא מורדת, שלאחר שהוברר כי האישה ברחת בגלל אירוע חמור שמחובתה היה לברוח ודאי שאינה מורדת.

יש להעיר שאין כל ראייה מהסכמת האישה שהאב יראה את ילדתו לבין הרצון של האישה לניסיון טיפול לפני החזרה הביתה. מערכת הלחצים הבינ-זוגית שהביאו לתגובה קיצונית של האיש ובאיום להתאבד לא דומה ליחסי האב אם בתו האהובה ללא כל קשר עם האם, ויש לעודד קשרים אלו.

עזיבת האישה את הבית – אף לולי סיבתה שבנידון – הלעולם תיחשב 'מרידה'?

אף על פי שהגענו למסקנה שאין ספק שהאישה בנדון שלפנינו ברחת מבית בעלה בגלל אירוע חמור ואינה נחשבת מורדת בעזיבתה. ברצוני להאיר ולהעיר עוד בשתי נקודות שהביא בית דין קמא:

א. קבעו שעזיבת האישה את הדירה בלי רשות האיש מהווה מרידה, והוכיחו דברים מדברי הנודע ביהודה והמהרש"ם וזו לשונם:

יש להוסיף שאין ספק שהאישה בנדון שלפנינו ברחת מבית בעלה שלא בהסכמתו, והתוצאה מכך שהיא מורדת, וכפי שכתב בשו"ת נודע ביהודה (תניינא חלק אבן העזר סימן ז) "כיון שהילוכה ממנו לא היה שלא ברשות לה ואם כן לא מרדה", עיין שם, ומוכח שאם היה שלא ברשות בעלה הרי היא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מורדת. ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן קלז בד"ה מכתבו) שהביא בקצרה למה שכתב בשו"ת נודע ביהודה הנ"ל.

זו לשון שו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן קל):

ועל דבר שאלתו באחד [...] שנשא אשה [...] זה ד' שנים ודר עמה י"א חדשים, ואחר כך ברחה לבית אמה ואחר כך נסעה משם עם אמה לאמעריקא ואינה רוצה לשוב לביתה וגם גט פיטורין אינה רוצה לקבל. והבעל שלח לה התראת בית דין שתציית דין, וגם לזה לא נתנה אוזן קשבת וגם בהיותה בבית אמה כפי הנשמע לא נהגה בצניעות. והבעל רך בשנים ולא קיים פריה ורביה ומבקש התרה לישא אשה אחרת.

ורום מעלתו הביא מנודע ביהודה מהדורא תניינא סימנים ו', ז', ח' באשה שעזבה בעלה ולא נודע מקומה, ולא רצה הגאון להצטרף שאולי לא פשעה בדרך ואולי נתן הוא 'אצבע בין שיניה', אבל בנדון דידן מודה.

ובדין 'הכרזות' במורדת יש לומר דבנדון דידן שאינם בעיר אחת אינה צריכא הכרזה, וגם הביא מתשו' ריב"ם שנייטוך דבזמן הזה אם הבעל אומר "לא בעינא" אינה צריכה הכרזות והאריך עוד בזה.

ושו"ת נודע ביהודה (מהדורא תניינא אבן העזר סימן ו) – זו לשונו:

הנה על דבר האיש אשר בשנת רעבון הלכה אשתו ובן ובת עמה ממנו מחמת רעבון, שלא היה יכול לפרנס, והלכו ונדדו מעיר לעיר לחזור על הפתחים ושוב לא נודע מהם דבר זה שמונה שנים. ושאל מעלתו אם יש להתיר לו חרם רבנו גרשום מאור הגולה:

לא ידעתי למצוא לו עזר, כיון שאשתו לא פשעה ומחמת רעבון הלכה ולפי המובן ברשות בעלה הלכה, ומי יודע סיבת עיכובה ואולי הוא על ידי איזה אונס. ומקום מצוה אין כאן, שאנו נותנין גם כן לבן ובת חזקת חיים, ואם כן קיים מצות פריה ורביה.

יש להעיר אפוא על דברי בית הדין קמא שרצו להוכיח מדברי הנודע ביהודה והמהרש"ם שעזיבת הבית עושה את האישה למורדת, שהנדון שלפנינו אינו דומה כלל לנידונם, שהרי האישה אומרת שהם קיימו יחסי אישות יום לפני הדיון בבית הדין ולא אמרה אפילו פעם אחת שהיא מסרבת לחיות עם בעלה.

וכאמור לעיל בדברי השולחן ערוך (סימן ע סעיף יב) מבואר:

האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר, אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה, חייב לזונה שם אם תבעה מזונות [...]

ובדברי הרמ"א שם נוסף כי אם יש הצדקה למה שיצאה הרי אינה מורדת. והדברים מבוארים בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס קרימונה סימן רצא והבאו דבריו גם בהגהות הרמ"א על המרדכי פרק ה דכתובות) וזו לשונו:

ובפחות מזה כתב רב פלטאי גאון ז"ל שיוצא ויתן כתובה. וזה לשונו:

והיכא דארגילו קטטה, אם היא מרגלת, כמורדת דמיא ואין לה כלום, ואם הוא מרגיל יש לה כל כתובתה. ואם מרגילין בני הבית כגון חמותו ובת חמותה יש עליו מן הדין להוציאה למקום אחר, אין אדם דר עם נחש בכפיפה (יבמות קיב, ב). ואם אין מוציאה מגרשה ונותן לה כתובתה, וכן הלכה וכן מנהג.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ע"כ לשונו.

ואף אם זה היה שלא בצדק, וכיוון שמשעזבה אין היא מסייעת במלאכות הבית – ואף על פי שהיא מגדלת את הבת – ייתכן שלא חייב לזונה, כמו שביארו החלקת מחוקק (סימן ע ס"ק מג) והבית שמואל (שם ס"ק לה) וזו לשון הבית שמואל:

אף על גב דהיא אינה מורדת מתשמיש ורצונה לבוא אליו בעת התשמיש, מכל מקום היא משועבדת לעמוד לפניו תמיד ולשמש לו ולאכול עמו על שולחנו, וכשתלך ממנו אין לה מזונות אפילו לפי ברכת הבית.

אבל אין היא נחשבת 'מורדת' להפסידה כתובתה. מה שאין כן בתשובת מהרש"ם המבוססת על תשובת הנודע ביהודה ששם היא עזבה את המקום למרחקים ולא רוצה לשוב לבעלה, ומורדת מכל חיוביה לבעלה.

ב. ומה שהביאו מדברי הגרי"ש אלישיב (בפד"ר כרך ח עמ' 324) שאם גם האיש אומר שאינו חפץ באישה אין מקום להכרזות והתראות ומפסדת תוספת כתובה בלא התראה והכרזה:

אין הנדון דומה למקרה שלפנינו שהרי במקרה שלפנינו אמר האיש מפורשות [אף שתבע גירושין] שאם האישה לא תעזוב ותתגורר בבית לא ירצה להתגרש. אם כן אין זה דומה לדברי הגרי"ש אלישיב, ששם אפילו האישה תשוב ממרידתה האיש לא רוצה אותה ולכן אין צורך בהתראות שנתקנו לטובת האיש. מה שאין כן במקרה שלפנינו שהאיש אמר "אני רוצה את אשתי", ודאי שצריך להתרות, ואם לא התרו כאמור בדברי האחיעזר שהביאו לא הפסידה כתובתה.

מסקנות

לסיכום, לדעתי יש לקבוע:

א. האיש חייב לשלם לאישה את מלוא כתובתה בסך 180,000 ש"ח בתוך ארבעים וחמישה יום ממועד החלטה זו.

ב. על הלשכה המשפטית להעביר את הערתנו בעניין הנוהל לסגירת תיקים למשטרת ישראל.

ג. יש להחזיר לאישה את ההפקדה שהפקידה בתיק זה.

הרב אליעזר איגרא

מצטרפים ומסכימים למסקנות.

לאחר העיון במכלול התיק ובמסמכיו השונים, ומאחר שהתברר לנו באופן חד-משמעי מאינדיקציות רבות ושונות שעזיבת האישה את הבית הייתה מוצדקת ביותר, הרי שלא קיימת העילה של 'מורדת' לפטור את האיש מהכתובה שעליה נשען פסק הדין נשוא הערעור.

משכך, דעתנו היא שיש לקבל את הערעור ולהורות כאמור.

הרב ציון לודאילוז

הרב שלמה שפירא

פסק דין ומתן הוראות

א. נפסק כאמור.

ב. ניתן לפרסם בהשמטת שמות הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתן ביום כ"ו באדר התש"ף (22.3.2020).

הרב ציון לודאילוז

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה